

Наукометрія – українські реалії

Останніми роками дедалі більше зростає інтерес до наукометрії з боку владних структур, оскільки оптимізація механізмів розподілу коштів державного бюджету та прискорення переходу України до інноваційної моделі розвитку потребують упровадження в практику управлінської діяльності методів бібліометричного та наукометричного аналізу інформаційних потоків. Свідченням цього є постановка Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ» № 540 від 19 липня 2017 р. Вона великою мірою позначилася на проблематиці та тональності виступів на семінарі «Бібліометричні технології та наукометричні дослідження».

У першій доповіді «Суспільні функції бібліометричних профілів», з якою виступив завідувач відділу НБУВ, канд. технічних наук **Л. Й. Костенко**, було визначено триаду основних функцій цих профілів, акцентовано увагу на науковому декларуванні, що має стати однією з форм звітності наукової спільноти перед суспільством. Декларування забезпечується бібліометричними профілями, де інтелектуальні напрацювання вченого оприлюднюються у вигляді уніфікованих веб-сторінок у системі Google Академія. У них наводиться упорядкований список публікацій науковця, індекси та діаграма їх цитувань тощо. До суспільних функцій бібліометричних профілів віднесено також аналітичну (розкриття галузевої, відомчої та регіональної структури вітчизняної науки) і наукометричну (експертне оцінювання результативності наукової діяльності на основі даних бібліометричних профілів). Доповідач поінформував присутніх, що опрацювання даних з профілів здійснюється в створеній НБУВ інформаційно-аналітичній системі «Бібліометрика української науки», де, станом на початок жовтня 2017 р., представлено інформацію про наукові декларації понад 32 тис. дослідників.

Значну увагу учасники семінару приділили обговоренню доповіді старшого наукового співробітника Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, канд. хім. наук **В. П. Рибачука** «Вебометричні параметри національних академій наук Європи», з якою він виступив на пленарному засіданні конференції. У його доповіді було наведено достатньо статистичних даних щодо динаміки створення національних академій наук, їх рангового розподілу за кількістю посилань у системах Google та Ranking Web of Research Centers. Доповідач виокремив дані стосовно НАН України та академій, що входять до складу Міжнародної асоціації академій наук. Наведені В. П. Рибачуком дані дали підстави виступаючим стверджувати, що за останнє десятиріччя обсяг кластеру НАН України у веб-просторі Інтернету суттєво збільшився. Вони були одностайні в думці, що для посилення позитивної тенденції інтеграції НАН України у науковий простір Європи необхідні подальші трансформаційні імпульси, насамперед у його соціально-інституціональній складовій.

Особливий інтерес у присутніх викликала доповідь директора Наукової бібліотеки Національної академії

керівних кадрів культури і мистецтв, канд. іст. наук **В. О. Копаньскої** «Когнітивні аспекти наукометрії», де наголошувалося на потребі врахування окреслених аспектів при проведенні державної атестації наукових установ. Зокрема, для налагодження конструктивної взаємодії з членами атестаційної комісії їм необхідно додатково надати когнітивно-орієнтовні дані про установу. Їх сукупність визначена принципами Лейденського маніфесту з наукометрії (2014 р.). Як зазначила доповідачка, про них у нашій країні багато говорять, однак здебільшого ігнорують. Наприклад, один із принципів маніфесту визначас ключовим показником при оцінюванні установи інформацію про отримані нею нові знання (закони, теорії тощо), то у чинних національних нормативних документах з атестації акцентується увага лише на кількості публікацій у фахових виданнях.

Заступник директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, член-кореспондент НАН України **А. А. Крючин** і старший науковий співробітник цього інституту, канд. техн. наук **І. В. Балагура** поінформували присутніх про використання реферативної бази даних «Україніка наукова» для проведення наукометричних досліджень і вдосконалення методики ранжування науковців на основі публікаційної активності у наукометричних базах даних. Ця методика дає змогу визначити вузли мережі співавторів, які роблять вагомий внесок у ту чи іншу галузь науки, підтримують зв'язки між науковими колективами і водночас мають високий показник ефективності наукової діяльності. Загалом результати, отримані у згаданому інституті, дають змогу створювати сучасні інформаційні продукти та надавати якісні інформаційні послуги в науково-технічній сфері країни.

Доцент Київського національного університету культури і мистецтв, канд. наук із соціальних комунікацій **С. А. Назаровець** виступив з доповіддю «Особливості співпраці українських вчених з закордонними колегами на основі аналізу цитувань їхніх публікацій за період 2011–2015 рр.». Науковець намагався з'ясувати, чи має міжнародна співпраця більше значення для популяризації та впливовості результатів досліджень українських науковців порівнянно з одноосібними роботами та публікаціями, які написано без участі у міжнародних проектах. Джерельною базою дослідження слугували понад 2,5 тис. високоцитованих публікацій, представлених у системі Scopus. На завершення доповідач зробив такі висновки: попри велику кількість наукових журналів, що видаються в Україні, вони не виконують належним чином свою роль надійного каналу наукової комунікації; участь у міжнародних колабораціях для українських вчених – значно ефективніший шлях представлення результатів своїх досліджень, ніж одноосібні, чи національні публікації;

В інших доповідях, представлених на семінарі, розглядалися: синергетична парадигма наукометричної діяльності бібліотек (науковий співробітник НБУВ, канд. наук із соціальних комунікацій **Т. В. Симоненко**); альтернативні підходи у метричних дослідженнях (науковий

співробітник НБУВ **О. І. Жабін**); напрями розвитку системи «Бібліометрика української науки» (провідний інженер НБУВ **О. Ю. Кузнєцов**); роль бібліометрії в менеджменті електронних ресурсів бібліотек (молодший науковий співробітник НБУВ **А. О. Жабін**).

Загалом матеріали семінару дають підстави констатувати, що в Україні успішно опановується сучасна методологія та інноваційний інструментарій проведення наукометричних досліджень, спостерігається позитивна динаміка кількості дослідників і публікацій з проблематики бібліометрії та наукометрії. Створюються та впроваджуються у практику нові, засновані на використанні бібліометричних індикаторів, методи оцінювання результативності діяльності наукових працівників, дослідницьких груп, наукових установ та вищих навчальних закладів.

Усі учасники семінару у своїх доповідях і виступах наголошували на необхідності:

- віднесення до основних результатів наукової і науково-технічної діяльності установ встановлені ними нові знання (закони, теорії), а не лише формальні показники (публікаційна активність, кількість захищених дисертацій);
- представлення в мережі Інтернет наукових декларацій (бібліометричних профілів) науковими установами, підрозділами установ, а також особами, які обіймають наукові та науково-педагогічні посади;
- викладання навчальних курсів з бібліометрії та наукометрії магістрам, аспірантам і докторантам усіх спеціальностей.

Леонід Костенко,
канд. техн. наук, зав. відділу НБУВ

Олександр Жабін,
науковий співробітник НБУВ